

Vahiy Kaynaklı Çevre Duyarlılığının Tabiatı Koruma Sorumluluğuna Etkisi

Yrd. Doç. Dr. Duran Ali YILDIRIM

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi

Giriş

Kur'an'a göre evrende var olan her şey Allah'ın bir ayeti olduğu için saygındır ve kutsal bir değere sahiptir. Kur'an'a inanan mü'minler yüce yaratıcının eşsiz bir eseri olan bu tabiatı kullanma ve ondan yararlanma konusunda ilâhî ölçülere riayet etmeyi inancının bir gereği olarak görürler. Çünkü Kur'an'a göre tabiat ve içindekiler ve bunların işleyişi Allah'ın kevnî ayetleridir. Diğer taraftan bütün yeryüzü varlıkları insanın istifadesine verilmiştir. Yaratıcının koyduğu ölçü ve ilkeler çerçevesinde ondan faydalanmaları istenmiştir.

Vahiy kaynaklı bilgiye göre yeryüzü, Allah'ın yarattığı, her şeyi ile Allah'ın mülkünde ve mirasında olan, insanlara sunulmuş bir nimet ve emanettir. Yaratılış ve işleyişindeki kusursuz mükemmellik onu yaratanın kudretine ve vahdetine işaret eden ilâhî bir sanat eseridir. Mülkiyeti insanların değil yaratıcının elindedir. Buna rağmen insanlar çevre ve tabiat hakkında gelecek nesillere iyi bir miras bırakmaktan bahsedebilmektedir. Hâlbuki yeryüzü ne insanların ne hayvanların ne de diğer varlıkların malıdır. Tabiat ve içindekiler Allah'ındır. Bütün varlıkların ortak faydalanma alanlarıdır.

Tabiatın korunmasında da bozulmasında da din/inanç unsurunun birinci derecede rolü olduğu unutulmamalıdır. İnsanlar inançlarının telkinleri doğrultusunda hareket ettiklerinden, dinin tabiat ve çevre hakkında söyledikleri ve telkinleri son derece önemlidir.

1. Tabiatın Yaratılış Gayesi

Kur'an'a göre tabiatın bir yaratılış amacı vardır. Hiçbir şey gayesiz ve sebepsiz yaratılmamıştır. (Âl-i İmrân, 3/ 189,190) Tabiat varlıklarının yaratılışını gayesiz görmek inkâr edenlerin bakış açısıdır. “Biz göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır.” (Sâd, 38/ 27) Kâinatla ilgili ayetler incelendiğinde, Kur'an'ın onlardan bahsetmesinin genel olarak dört gaye için olduğu görülmektedir: Birinci gaye, tabii varlıklar ve olaylarla insana Allah'ın varlık ve birliğine, ölümden sonra dirilişin olacağı gibi bazı metafizik konulara delil getirmektir. İkinci gaye, kâinatın bizzat yapısı ve çeşitli olayların meydana gelişi hakkında doğrudan temel bilgiler vermektir. Üçüncü gaye, kâinatın insan için yaratıldığını ve

maddî ihtiyaçları için kendi emrinde olduğunu hatırlatmaktadır. Dördüncü gaye ise, tabiatın korunmasının gerekliliğini öğretmektir. (Bayraktar, *İslam ve Ekoloji*, Ankara, 1997, s. 30.)

Kur'an devamlı kâinattaki mükemmel düzenin Allah'ın varlığına delil olduğunu belirtir. Allah'ın birliği ve yaratmada mükemmel oluşu kâinatın yaratılış ve işleyişine de yansımıştır. Çünkü Kur'an'a göre yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar olsaydı her ikisinin de işleyişindeki denge ve nizam bozulurdu. (Enbiyâ, 21/ 22.) Yeryüzünde ve göklerde tek egemen gücün Allah olması, evrensel düzenin ve barışın en önemli sebebidir. Tüm varlıklar Allah'ın koyduğu ilâhî yasalara uymak suretiyle sağlıklı bir işleyişe sahip olurlar. İnsanların da ilâhî yasalara bağlı olarak yaşamaları yeryüzünde her bakımdan bir düzen ve nizamın varlığına sebep olur. Yeryüzünde şirkin hakimiyeti ise bütün doğal ve beşeri dengelerin altüst olması anlamına gelir. (Aydın, Mustafa ve Arkadaşları, *Kur'an ve Çağımız*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2010, s. 62-63.)

Yüce Allah Kur'an'da tabiatı kusursuz bir işleyiş ve eşsiz bir denge ve ahenk içerisinde yaratmıştır. (Mülk, 67/ 3) Tabiattaki bu uyum, ölçü ve denge Allah'ın yaratmasındaki kusursuz mükemmelliktir. Kur'an'da pek çok ayet Allah'ın kâinatın yaratılış ve işleyişine koyduğu bu ölçü ve dengeyi anlatmaktadır. (A'lâ, 87/ 2-3.) Kur'an'a göre kâinatın yaratıcısı ve yürütücüsü Allah'tır. Şu ayet bunu ifade eder: “İyi bilin ki, emir/hüküm ve yaratma Allah'a aittir.” (A'râf, 7 54.) Kur'an, Allah'ın yaratması ve işletmesinde bir eksik ve kusurun söz konusu olmadığına dikkat çeker. “Muhakkak ki, her şeyi bir ölçü dâhilinde yarattık.” (Kamer, 54/ 49; Hicr, 15/ 21.) Eğer varlıklar kendi fitratlarına konulmuş olan içgüdüsel yaşam ölçülerini kaybetmiş olsalardı denge ve düzen içinde olan bir tabiattan bahsetmek mümkün olmazdı.

Bir çok ayette diğer kozmik varlıklar gibi yeryüzü ve içindeki varlıkların ve olayların yaratılışına, düzenli işleyişine, arzın içerdiği nimetlere dikkat çekilerek bütün bunlarda Allah'ın birliğine, engin rahmetine ve yaratıcı kudretine dair açık deliller/işaretler bulunduğu bildirilmektedir. (Öztürk, Mustafa, *Kur'an ve Yaratılış*, s. 66.) Kur'an'a göre Allah'ın birliğinden, evrenin yani yaratıkların birliği çıkar. Bundan da evrendeki bütün yaratıkların planlandığı asıl gaye ve hedef birliği doğar. Kısacası bütün bir evren ahenkli bir şekilde ilâhî düzenin bir işleyişi olarak karşımıza çıkar. (Fazlurrahmân, *İslam'a Giriş. Bilim ve Felsefe*, s. 99.)

Kur'an, Allah'ın gökleri ve yeri “hakk” ile yarattığından söz etmektedir. “Hakk” ile yaratmanı bir anlamı da kâinatı yaratıcısının ve yürütücüsünün Allah olduğuna ve O'nun birliğine delil olmasıdır. (Öztürk, a.g.e., s. 134.) Kur'an'ın gayb âlemi hakkında verdiği bilgiler tabiat üzerinden ve onunla ilişkilendirilerek verilir. Tevhit ve ölüm sonrası diriliş, cennet tasvirleri gibi konuları tabiatın işleyişinden örneklerle anlatılır.

Kur'an'ın çevreye ilişkin ayetleri, emir-nehîy şeklinde normatif bir özellik taşımayıp, tabiatın işleyişinden hareketle Allah'ın varlığı ve birliği konusunda insanlara mesajlar verilmektedir. Kâinata Kur'ânî bakışın temel ilkesi tevhit yani Allah'ın birliğidir. Bu ilkeye dayanan dünya görüşü, evreni Allah'tan gelmiş, O'na dönecek ve O'nu dikkate almadan düşünilemeyecek bir hakikat olarak görür. (Karslı, *Çevre Sorunu ve Kur'an'ın Çevre Öğretisi*, s.97-98.) Yer, gök ve bunlarda bulunan her şey insan yaşamına uygun hale getirilmiş ve insanın hizmetine sunulmuştur. (Bakara, 2/ 22.) Nahl suresinin ilk 18 ayeti Allah'ın tabiatıta var ettiği hayvanlar, bitkiler, ağaçlar, dağlar ve nehirler, denizler ve üzerinde yüzen gemiler, bunların hepsi birer Allah'ın ayeti ve insanlar üzerindeki nimeti olarak anlatılmaktadır. (İbrahim, 14/ 34.) Bir şeyin nimet olması onun şükrünü yerine getirme sorumluluğu yükler. Nimete şükür de o nimeti verenin isteği ve rızası doğrultusunda onu kullanmayı gerekli kılar.

Tabiata Karşı Sorumluluk

İnsanın yeryüzünde halife kılınması, yeryüzünü imar etmekle görevlendirilmiş ve kendisine arzedilen emaneti kabul etmiş olması büyük bir sorumluluğu üstlenmesi anlamına gelir. Yeryüzü yaratılışında salah yani denge, nizam ve sağlıklı bir işleyişe sahiptir. İnsandan bu dengeyi bozmaması (fesada uğratmaması) istenir. Fesat ise yaratılıştaki verilen denge ve nizamın bozulması işleyişin kaosa dönüşmesi demektir. Kâinat kayyûm sıfatıyla Allah'ın emri ve hükmü altında işleyişini sürdürmekte ve insana bu işleyişe müdahale etmemesi onu fesada uğratmaması emredilir.

İnsan her yönden faydalandığı bu mükemmel ilâhî eseri korumayıp düzenini bozduğu takdirde bu nimetlerden mahrum kalacak ve zarar gören yine kendisine olacaktır. Kur'an, insanın geleceği için gördüğü bu tehlikeye dikkat çekerek Allah'ın kendisine verdiği bu emanete sahip çıkmasını ve onu korumasını ister. “*Yiyiniz, içiniz fakat israf etmeyiniz*” (A'râf, 7/ 31.) ayetini, israfın söz konusu edildiği ayetler bağlamında değerlendirdiğimizde (Şu'arâ, 26/ 151-151.) bu ayetin; “Allah'ın istifade etmeniz için yaratıp hizmetinize verdiği tabiatı tahrip etmeyin, onu amacının dışında kullanmayın” anlamında bir uyarı olduğunu anlarız.

İslam inancı bize evrenin belli bir plan ve düzene göre yaratılmış olduğunu, ilâhî kanunlara bağlı olarak faaliyetine devam ettiğini ve belli bir hedefe ayarlanmış olarak planlı bir şekilde kusursuz yürüdüğü gerçeğini öğretir. (Fazlurrahmân, *İslam Açısından Bilim ve Felsefe*, İstanbul, 1979, s. 28.) Bütün tabiat varlıkları Allah'a “otomatik bir irade” ile itaat ve tesbih ile secde eder. (İsrâ, 17/ 44; Rahmân, 55/6) Çünkü kâinattaki her şey kendini yaratan Allah'ın iradesine teslim etmiştir. (Fazlurrahmân, *Ana Konularıyla Kur'an*, s. 143- 146.) Tabiatın korunması ve yaşatılması ile ilgili söz konusu vahim gidişatın sadece hukuk ve mühendislik

tedbirleri ile kontrol altına alınması mümkün değildir. (Martı, Huriye, *Hadisler Ekseninde Biyolojik Çevre Ahlâkı*, Konya, 2009, s. 155.) Kur'an inanan insanı bu konuda farkındalığa davet eder ve bu varlıklara karşı sorumlu davranması ve bir çevre ahlâkına sahip olması gerektiğini hatırlatır.

Seyit Hüseyin Nasr'a göre dini bakış açısı, insan-tabiat ilişkisinde insana, tabiatın gözcüsü, bekçisi olma rolünü vermiştir. Tabiata hâkim olma düşüncesinin ve dolayısıyla insan-tabiat ilişkilerinde bunalımın ortaya çıkmasına sebep olan şey, metafizik ve Vahy'e dayalı kozmolojik öğretilerin yerini profanlaşmış (din ile bağlantısı koparılmış) doğal ve fizik bilimlerinin almasıdır. Metafiziğin ihmal edilmesi ve varlık ve bilgi hiyerarşisinin unutulması, kozmolojinin ortadan kalkmasına yol açmıştır. Bu ise varlık ve bilgi düzlemleri arasındaki uyumun bozulmasına sebep olacaktır. (Uslu, Feyzullah, *Bilimsel Açıdan İnsan Kişiliği*, Ankara, 1977, s. 49.) Kurallar, ölçüler ve değerler bütünü olan kültür, uygarlıktan uygarlığa geçecektir. Bizim uygarlığımızda kültürümüzün kaynağı vahiydir. Çağımızda insanın ve uygarlığın önüne geçen teknoloji, böyle bir kültürün denetimine girmediği, dünya onun doğurduğu kaostan kurtulamayacaktır. (Güdoğan, a.g.e. s. 35.)

Tabiattaki her varlık fizikî kıymetinin ötesinde manevî bir değere sahiptir. Varlıkların hepsi, Allah'ın ayeti, işareti, O'nu zikreden, O'na daimî surette ibâdet eden "tabiî mü'minler olarak dikkatimize sunulmaktadır. (*Bayraktar, a.g.e., s. 37-38.*) Kur'an'da sembolik anlatımlarla varlıkların Allah'a karşı olan durumları ve konumları anlatılmaktadır. Nasıl ki yükseklerde güneş ve ay Allah'ın emirlerine tam bir teslimiyet gösteriyorsa, yerde de bitkiler ve ağaçlar aynı teslimiyeti gösterir. Bu bilinçle hareket eden bir mü'min artık onların görevlerini aksatmaya yol açacak bir yanlış davranışta bulunmaz. (Düzenli, Yaşar, *Kur'an Işığında Evrensel Dengeler ve İnsan*, İstanbul, 2000, s. 22-23.) Böylece inanç sahibi insan tabiat ve çevreye karşı sorumluluk bilinci kazanır. Bu durum iman sahibi kişilerin çevreye karşı daha sorumlu ve dikkatli davranmalarına neden olur.

Hz. Peygamber ve Ekolojik Denge

Hz. Peygamber'in köklü bir çevre şuuruna sahip olmasının Kur'an kaynaklı bir çevrecilik anlayışı olduğu açıktır. Kur'an'ı Kerim'in genel "İslâmî Ekoloji" ve "Ekolojik Sünnet" anlayışının temel dayanağı olduğu unutulmamalıdır. Kâinattaki canlı-cansız varlıklardan birçoğunu çeşitli vesilelerle zikreden Kur'an'ı Kerim, özellikle onların: "Belirli bir ölçü ve dengeye göre yaratıldıklarını vurgulamakta; her şeyin insan için olduğunu hatırlatmakta, kullanırken israf ve aşırılıktan sakınılması istenmektedir. (En'âm, 6/ 141.)

Hız. Peygamber bizzat kendi hayatında tabiata ve çevreye karşı son derece duyarlı davranmış ve bu konuda insanlara örnek olmuştur. “Mekke ve Medine’yi özel koru alanı ilan etmiştir. Bütün ölçü ve ilkelerini Hız. Peygamberin öğrettiği hac ibadeti, müslümanın hem kendisi, hem birlikte yaşadığı çevre, hem de içerisinde bulunduğu tabiata karşı sorumlulukların öğrenildiği bir eğitim özelliği taşımaktadır.” Hız peygamber s.a.v de; “savaşta, masum ve silahsız insanlara dokunulmasını, mabetlere zarar verilmesini, hayvanların telef edilmesini, ağaçların yakılmasını, meskenlerin yıkılmasını yasaklamıştır.” (İbn Kayyım el-Cevziyye, *Zâd’u’l-Meâd*, III/ 1103; Ağırman, Mustafa, *Asr-ı Saâdet’te Ordu ve Savaş Stratejisi*, (Asr-ı Saâdet’te İslam Kitabı içinde), Edidör Vecdi Akyüz), Beyan Yayınları, İstanbul, 1994, IV / 100-103. Bayrakdar, Mehmet, *Tarihte Ekoloji ve Çevrecilik*, /Asr-ı Saâdet’te İslam içinde), İstanbul, 1994, V, 215.) Yine O, hayvanların dövüştürülmesini, onlara gücünden fazla yük yüklenmesini, aç ve susuz bırakılmasını eziyet edilmesini de yasaklamıştır.

“Ekolojik Sünnet” tabiri, Hız. Peygamberin canlı varlıklara ve çevreye olan sevgisini, doğanın ve çevrenin korunmasına ilişkin sözlü öğretisi ve fiilen yaptığı şeylerin bütünü, kısaca O’nun çevreciliğini ifade eder. (Bayraktar, *Asr-ı Saâdet’te Çevre Bilinci*, V, 214.)

Hız. Peygamber ağaçların ve yeşilliklerin korunması konusunda Ashabını eğitmiş, bu konuda doğru davranışları onlara öğretmiştir. Meselâ; “*Rasûlullah (a.s) davarlarına yedirmek için, elindeki sopayla ağacın dallarına vurarak yapraklarını dökmeye çalışan bir bedevîye, “Ağır ol, ağaca vurarak kırıp dökme, güzel güzel sallayarak yaprakları indirmeye çalış”* uyarısında bulunmuştur.(İbnu’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe fî Ma’rifeti’s-Sahabe*, Kahire, 1970, III, 276.) Hız. Peygamber ağaçların gereksiz yere kesilmesini de yasaklamak, kesilenin yerine yenisini dikmeyi emretmek suretiyle insanlar üzerinde çevreye karşı ciddi bir duyarlılık ve bilinç oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu titizliğini sadece ağaçlar ve bitkiler için değil, hayvanlar ve çevre görünümünü oluşturan evler, yollar ve sokaklar için de göstermiştir. Çünkü O, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderilmiştir.

Her bakımdan havanın temizlenmesi, çevrenin güzelleşmesi ve yaşamın huzuruna vesile olan ağaçlandırma konusunda Hız. Peygamber’in çok özel bir hassasiyeti vardır. Ashabını da buna özendirmiş ve onları bu konuda biliçli olmaya teşvik etmiştir. (Bayrakdar, a.g.m. (Asr-ı Saâdet’te İslam) içinde, V, 224.)

Bir rivayete göre “*Hız. Peygamber, Zu-Kadr gazvesinden dönerken Zurayb mevkiine gelince, Ensardan Benî harise Kabilesi mensupları: Ey Allah’ın Rasûlü! Burası develerimizin otağı, koyunlarımızın merası, kadınlarımızın mesiresi, yani orman bölgesidir, dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v), şöyle buyurdular: “Kim bir ağaç kırarsa yerine bir ağaç fidesi diksin”.* Bu emir üzerine bu alan ormanlık haline getirilmiş” ve böylece doğal güzellik ve tabii

denge korunmuştur. (El-Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, Çev. Mustafa Fayda, K. T. B. Yay, Ankara, 1987, I, 17.)

Hız. Peygamber (s.a.v.)'in Hayber seferi dönüşünde, Medine'yi işaret ederek: “*Yâ Rabbi! İbrahim (a.s) Mekke'yi “Harem” yani özel koruma alanı kıldığı gibi, ben de Medine'yi “harem” kıldım. O'nun iki kayalığı arası dokunulmaz bölgedir. Ağaçları kesilmez, hayvanları öldürülmez, otları yolunmaz, ağaçlarının yaprakları koparılmaz dalları kırılmaz*” buyurmuşlardır. (*Buhârî, Cihad, 71; Müslim, Hacc, 458, 464, Ebû Dâvud, Menâsik, 96*)

Yine bir rivayete Sa'd b. Ebî Vakkas', Akik'deki sarayına giderken, özel korumaya alınmış bölgede bir kölenin ağaç kestiği görür ve elbiselerini alır. Medine'ye döndüğünde kölenin efendisi elbiseyi talep edince Sa'd'ı da Hız. Ömer'e şikâyet eder. Sa'd kendini şöyle savunur: “Peygamber (s.a.v.) burayı harem kıldı ve kim burada avlanan ve ağacını kesen birini yakalarsa onu dövsün, elbise ve malzemelerine el koysun buyurdu. Peygamber'in bana ganimet olarak uygun gördüğü bir şeyi asla vermem, isterseniz bedelini isteyin vereyim der.” (El-Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, I, 15.)

Hız. Peygamber, Kâbe'nin ve etrafının, hac günlerinin ve aylarının kutsallığını takdir eden insanlara, insanların canları malları ve namuslarının da kutsallığını hatırlattığı “Vedâ Hutbesi”nde tabiatta varlığı kabul edilen kutsallara dikkat çekmektedir. Bu anlamda sadece Mekke'nin sit alanı ilân edilmesi aslında evrensel anlamda tüm yeryüzünün aynı değer ve özelliğe sahip olduğunu da gösterir. İşte bu bakımdan, varlıklar bir çeşit kutsaldır; onların rastgele öldürülmesi, yok edilmesi onlara işkence edilmesi yasaklanmıştır. Varlıkların, manevî yönden yaratılıştan kutsal görülmesi, İslâm çevreciliğinin esas metafizik temelini oluşturmaktadır. Bu temele dayanarak, Müslümanlar çevreye her zaman bir ölçüde sahip çıkagelmışlerdir. Yani çevreyi bir problem haline getirmemişlerdir. (Bayraktar, a.g.e., s. 38.) Çünkü çevreye yapılan bir kötülük, Allah'a ve O'nun koyduğu düzeni bozmaya yönelik bir teşebbüs olarak görülmüştür. Bu anlayış mü'minde sağlıklı bir çevre bilinci ve etkin bir çevre ahlâkı oluşturmuştur.

Modern Çağda Çevre Anlayışı

Klasik dönemde her yönüyle kutsiyet atfedilen kâinat varlıkları modern dönemde sadece işlenip tüketilen, üzerinde üretilen bir maddi unsur olarak algılanmıştır. Be sebeple saygınlığını yitirmiş, bilim, sanayi ve teknoloji hammaddesi konumuna indirgenen bir varlık haline getirilmiştir.

Modern dönemde insan tabiatı, ya savaşılmaması ve mağlup edilmesi gereken bir vahşi düşman veya alınıp-satılabilen bir meta yahut bir hammadde kaynağı şeklinde telakki eder hale

gelmiştir. (Uslu, Çevre Sorunları, s. 11-12.) Hâlbuki, yeryüzü ve orada bulunanlar sadece insana ait değildir; aksine Allah yeri ve içindekileri bütün canlılar için yaratmıştır, dolayısıyla insan gibi diğer canlıların da tabiatın yararlanma hakları vardır. (Rahmân, 55/ 10.) İman eden bir insanda “hak” anlayışı en üst seviyede riayet edilmesi ve yerine getirilmesi gereken bir sorumluluk bilinci oluşturur.

Modern dönem ekoloji anlayışı, bozulan insan-tabiat dengesini yeniden sağlayıcı çözümler bulmaya çalışmaktadır. Bunun yanı sıra ilâhî ölçüleri ve ilkeleri doğrudan veya kapalı bir şekilde inkâr eden seküler ve profan anlayış yüzünden fitrî dengeleri alt üst olmuş ve buhrana sürüklenmiş insanlığa, yine inkârcı ve bozguncu başka görüşler lanse edilmektedir. Kur’an’ın ifadesiyle bozguncu olduklarını inkâr ederek "*Biz ıslah edicileriz*" (Bakara, 2/ 11.) iddiasında bulunanlarca kurtuluş reçetesi olarak bu düşüncelerin sunulması, yeryüzündeki tabii bozulmayı derinleştirmektedir. (Kutluer, *DİA Fesad*, XII, 422.)

Modern insan için tabiat artık üzerinde tefekküre dalınacak bir nesne değildir. Dünyanın yorum dolu bir metin olarak görülmesi sona erdirilmiştir. Bu sayede tabiat, insanın, üzerinde egemenliğini ilân edebileceği, kendi istediği gibi biçimlendirebileceği bir nesnelere yığına dönmüş olur. Ekosistemdeki bu bozulmada geleneksel değerlerin terkedilmesi önemli bir rol oynadı. Çünkü hangi dine mensup olursa olsun, aydınlanma öncesinde insan, tabiata dinî ve geleneksel değerleri referans alarak bakıyordu. (Aydın, Hüseyin, *Ekolojik Sorunlar*, s. 43-52.) Dolayısıyla canlı cansız bütün varlıkların manevî bir anlamı ve değeri vardı. Aslında bu, geleneksel insanın kendine, hayata ve varlığa bakışıyla, kısaca hayat felsefesiyle doğrudan ilişkili idi. Çünkü onun hayatında kutsalla ilişkili olmayan bir şey yoktu. Geleneksel dinî referanslar, insanla diğer varlıklar arasında temel değerleri oluşturuyor; onlarla barış içerisinde yaşamasını sağlıyordu. (Karslı, a.g.m., s. 95.)

Modern-Çağdaş anlayışın doğal bir sonucu olan ‘ekonomik ve teknolojik ilerleme’ beraberinde yeni bir dizi zorluk ve sıkıntılar da getirmiştir. Ekolojik problemlerin seküler/ din dışı bir dünya görüşü güdümünde, tabiatı fethetme görevi yüklenmiş bir bilim anlayışı, ilerlemeci ideoloji, durmadan ve sınırsız üretmeyi hedef alan bir teknolojik ve aynı zamanda ekonomik gaye ile doğup bu olumsuz noktaya gelmiş olması çevre probleminin merkezini oluşturmaktadır. (Kutluer, İlhan, *Erdemli Toplum ve Düşmanları*, İstanbul, 1996, s. 162; Aydın, a.g.e. s. 186.)

Her ne kadar tabiatın tahribi, bir bakıma insanın yaratılışıyla başlamıştır denebilirse de, bunun tabii ve gerekli olmayan bir yolla, tabiatın ve ondaki insan da dahil bütün canlıların varlık ve hayat düzenini tehdit edecek derecede bir hal almış olması, hiç şüphesiz Batı’daki son yıllarda gelişen sanayi ve teknoloji ile ve onları ortaya çıkaran felsefi ve siyasi düşüncelerin

eseridir.(Bayrakdar, *Tarihte Ekoloji ve Çevrecilik*, V, 218-219.) Tabiatla işbirliği yaparak ondan gereği gibi istifade edecek yerde, durmadan onunla çatışan modern insan ile tabiat arasında, topyekün bir dengesizlik vardır. Bu dengesizliğin sebebi insanla Tanrı arasındaki uyumun bozulmasıdır. (Uslu, a.g.e. s. 49.)

Modern çağ insanı her bakımdan özgürlüğü, özellikle de bireysel özgürlüğü vazgeçilemez bir kutsal gibi görmeye başlamıştır. Bu anlayış modern insanda her şeyin sahibi olma ve her şeye hükmedebilme arzusunu doğurmuştur. Neticede insan, tabiatı da kendisinin mülkü ve özgürlük alanı olarak görmüş, sonuçta tabiat onun istediği gibi kullanabileceği, isteklerini sorumsuzca ve sınırsızca yerine getirebileceği bir eşya konumuna getirilmiştir.

SONUÇ

Kâinat Allah'ın yarattığı ve ilâhî sisteminin yürüdüğü bir varlık âlemdir. Tabiat ve onun kusursuz işleyişi insan eliyle bozulmaktadır. Sınırsız ve doyumsuz bir mülk edinme hırsını tatmin peşinde koşan insan kendi elleriyle kendisine nimet olarak sunulan tabiatı tahrip etmekte ve bu tahribatın cezasını yine kendisi çekmektedir.

Allah ve ahiret inancından yoksun toplumlar hiç kimseye hesap vermeyeceği düşüncesinden hareketle sorumsuzca çevreyi yakıp yıkmaktadır. Kur'an, insanın emrine ve hizmetine verilen her nimetten hesap sorulacağını hatırlatarak inananlardan sorumluluğunu üstlendikleri tabiatı korumalarını istemektedir. Kur'an'a göre kâinatta var olan her şey onu yaratana aittir. Aslında tabiat insana emanet olarak verilmiştir. Onu kullanırken emanet olduğu bilincini yitirmemeli ve ondan yararlanırken bu bilinçle hareket etmelidir. Dolayısıyla Kur'an insana, kendisine ait olmayan şeyi istediği gibi kullanamayacağı mesajıyla bir emanet bilinci verir.

Kur'an kainatın ve tabiatın Allah'ın ayetleri olduğunu hatırlatır ve korunmasını, saygı gösterilmesini ister. Bu anlamda tabii çevrenin korunması her şeyden önce insanın inancının düzeltilmesi, sonra insana ahlâk ve hukuk bilinci yani adâlet duygusu ve tabiata saygı bilinci kazandırılmasıyla sağlanabilir. Bunun için tabiatla barışık olmak onun sahibi ve yaratıcısı ile yani ilâhî düzenle barışık olmaya bağlıdır. Kur'an'a göre insan tabiatla çatışık değil, barışık olmalıdır. Zira tabiatla çatışma O'nu kendisinin varlık ve birliğine delil kılan Allah ile çatışma anlamına gelir. Beşerî olanın ilâhî olanla çatışması, her hal ve şartta beşer olanın hezimetini ile neticeleneceğinden ilahî olana tâbi ve teslim olmak en akıllıca yoldur.

KAYNAKÇA

- AYDIN, Hüseyin, *İlim Felsefe ve Din Açısından Yaratılış ve Gayelilik*, TDV Yayınları, Ankara, 1996
- _____, *İnsan Çevre Münasebetine Modern Yaklaşımın Teolojik Kritiği*, Nehir Yayınları, Malatya, 2003
- _____, *Ekolojik Sorunlara Teolojik Yaklaşımlar*, TDV Yayınları, Ankara, 2009
- BAYRAKDAR, Mehmet, *Asr-ı Saâdet'te Çevre Bilgisi, (Bütün Yönleriyle Asr-ı Saâdet'te İslam içinde)*, (I-V), Beyan Yay. İstanbul, 1994
- _____, *İslam ve Ekoloji*, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 1997
- EL-BELÂZURÎ, *Fütûhu'l-Büldân*, (Çev. Mustafa Fayda), K.T.B. Yay, Ankara, 1987
- BUHARÎ, Mahmmmed İbn İsmail, *el-Câmiu's-Sahih*, (I-III), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981
- ÇAĞRICI, Mustafa, *İslam Düşüncesinde Ahlâk*, Birleşik Yayınları, İstanbul, 2000
- DÜZENLİ, Yaşar, *Kur'an Işığında Evrensel Dengeler ve İnsan*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2000
- FAZLURRAHMÂN, *İslam Açısından Bilim ve Felsefe*, (Çev. Cemal Karaağaçlı), Çığır Yayınları, İstanbul, 1979
- _____, *Ana Konularıyla Kur'an*, Çev. Alparslan Açıkgenç, Fecr Yayınları, Ankara, 1993
- GÜLER, İlhami, *Kur'an'a Göre Allah ve Ahiret İnancının Ahlâk İle İlişkisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1990
- GÜNGÖR, Erol, *İslâm'ın Bugünkü Meseleleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1983
- GÜRDOĞAN, Ersin Nazif, *Kirlenmenin Boyutları*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1989
- İBN İSHAK, *Siyer*, Tahkik, Muhammed Hamidullah, H.H.V. Yayınları, Konya, 1981
- İBN-İ KAYYIM EL-CEVZİYYE, *Zâdu'l-Mead Fi Hedy-i Hayri'l- Ibad*, (I-VI), Trc. Ve Thk. Muzaffer Can, Cantaş Yayınları, İstanbul, 1991
- KUTLUER, İlhan, 'Fesat' Md. DİA, XII, 421.
- _____, *Erdemli Toplum ve Düşmanları*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996
- MARTI, Huriye, *Hadisler Ekseninde Diyalojik Çevre Ahlâkı*, Konya, 2009
- MÜSLİM, İbnHaccac el-Kureyşî en-Neysâburî, *Sahih-i Müslim*, (I-V), Dâru'l-Hayâi't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, Trsz.
- NASR, Seyyid Hüseyin, *İslam ve Modern İnsanın Çıkmazı*, Çev. Ali Ünal, İnsan Yay., İstanbul, 1975
- Öztürk, Mustafa, *Kur'an ve Yaratılış*, KURAMER Yay. İstanbul, 2015.
- USLU, Feyzullah, *Bilimsel Açıdan İnsan Kişiliği*, Çaba Matbaası, Ankara, 1977